En Vogns forargelige Smørelse på Aagård

Af Underarkivar Hans Knudsen

Historie/Jyske Samlinger,
Bind 4. række, 2 (1914 - 1916)

En Vogns forargelige Smørelse på Aagård

Af Underarkivar Hans Knudsen

For nogle år siden besluttede jeg mig for at undersøge, hvor jeg nedstammede fra.

Min oldefars forældre var fæstebønder på Dronningholm, en gård der tilhørte Ågård i Kettrup Han Herred et par km syd for Fjerritslev.

I vor slægtsbog berettes meget udførlig om oldefars liv.

Den lille fortælling der følger på de næste sider fandt jeg på en hjemmeside. Det viser sig fortællingen hændte omkring 1740, på det tidspunkt var tipoldefar fæstebonde på Dronningholm.

Jeg vil ønske god fornøjelse med denne lille fortælling.

Efter at den store Besættelsessag i Tisted sidst i det 17de Århundrede i Samtidens øjne var blevet afsløret som en stor Bedrageriaffære, og den nidkære Mag. Oluf Bjørn, som med Kirkens gamle Våben havde kæmpet mod Trolddommen, var blevet dømt til livsvarigt Fængsel og senere benådet mod at rømme Kongens Riger og Lande, kunde der her i Danmark ikke være Tale om Hekseprocesser mere, og det var således snarest blevet mindre farligt i en snæver Vending at bruge de fra Fædrene nedarvede Husråd, hvortil Djævelens og andre onde Magters Bistand måtte påkaldes. Men selv om den verdslige øvrighed nu nødigt tog sig af slige Sager, var Gejstligheden dog ikke til Sinds at finde sig i, at noget sådant foregik; der var jo endnu Kirkens Straffe: Bandlysningen, hvorved Synderen udelukkedes fra Alterens Sakramente, og det offendige Skriftemål, hvor han offentlig for Menigheden måtte bekende sine Synder, inden han fik Adgang til Nadverbordet.

Et af de Områder, hvor de onde Magter hyppigst drev deres Spil med Menneskenes Børn, var, når Fløden skulde kærnes til Smør, thi hvis det trods alt Slid ikke vilde lykkes, måtte det skyldes Hekseri.

I E. T. Krisnensen: Danske Sagn VI 2, S. 89 findes en Beretning om, hvad der i et sådant Tilfalde blev gjort for at råde Bod på Vanskelighederne. Den lyder: »På Bratskov, en Herregård i Han Herred, var deres Smør forhekset, de kunde ikke få kærnet. Så siger Husholdersken til Karlen, at han skulde smøre Vognen i det, som hun kom med i et Skår, og så spænde Bæsterne for og køre, begge Dele i Fandens Navn. Det var det, de kalder Troldsmør, en Slags Svamp for Resten der kommer meget hurtig frem og svinder lige så hurtig. Han gjorde det også, og den første, han så mødte, var den, der havde forhekset Mælken. Præsten, der hørte hvad de havde gjort, dømte dem begge til at stå åbenbar Skrifte. Karlen gjorde det også, men Husholdersken

vilde ikke, og da Herremanden holdt med hende, sendte han hende over til en Gård i Salling, og der var hun da uden for Prætens Område. Siden faldt der Dom i den Sag, således at hun skulde stå åbenbar Skrifte og betale en Bøde«.

Denne folkelige Overlevering indeholder mange rigtige Træk, men på Grundlag af ni Års Procesakter kan der berettes både udførligere og rigtigere om denne Begivenhed og dens Følger.

Det var således ikke på Bratskov, men på Ågård i Kettrup Sogn i Vester Han Herred, at de i lange Tider havde haft svært ved at få Smør af Fløden, som forandredes i Kærnen, så at den ikke vilde blive til Smør, og alle Forsøg på at komme Ondet til Livs havde været uden Følger.

Torsdag efter Påske Helligdage i Året 1735 foregik der imidlertid noget på Ågård, som i hvert Fald fik Følger. Når man sammenfatter Vidneudsagnene, som de lød for Retten, kan der gives følgende Beretning om, hvad der hin Dag foregik på denne Gård, som da ejedes af Ritmester Frantz Rantzau Benzon.

1735 den 14de April gik Husholdersken på Ågård, Anne Marie Nielsdatter, sammen med Bryggerpigen, Maren Christensdatter, fra det Sted i det søndre Hus, hvor der stod en Rulle, over til den Stue på den Nor Side i Gården, hvor de plejede at have Mælken om Sommeren. Idet de gik ind ad Døren, opdagede Husholdersken, at der sad noget på Foden af Huset Vesten ved Døren, hun sagde, at det var Troldkonesmor, og bad Maren Christensdatter kalde på Ritmester Benzon. Bryggerpigen gik ind i Stuen og sagde til ham, at han skulde komme ud og se det Troldkonesmor, og han gik så straks over til Anne Marie Nielsdatter. Denne fik af Kokkepigen et sort Skår, hvorpå hun anbragte Smøret, bar det ind i Køkkenet og viste Ritmesteren det med de Ord: »Nu kan han vel lade os gøre et Spil, om han vil«. »Hvad er det da?« spurgte Ritmesteren. Hun fortsatte: »Nu kunde Hr. Ritmesteren nok lade Vognen køre op i Gården og lade os smøre den med samme Smør«. Og Ritmesteren samtykkede nu. »Ja mæn, kan Bæsterne ingen Skade have deraf«. Stadig med Skåret i Hånden gik Anne Nielsdatter ned i det søndre Hus, der hvor Rullen havde stået, hvor hun traf Christen Smeds Kone, der var kommen op på Gården for at købe for 1 Sk. Mælk, samt Bryggerpigen Maren Christensdatter, som hun bad sige til lille Oluf, Drengen i Gården, at han skulde gå ned til Thomas Siegård og befale ham at komme op med Vognen

forspændt. Da Thomas Siegård kom i Gården med Vognen, gik Anne Nielsdatter, fulgt af Maren Christensdatter, ud til ham og sagde: »Her er noget Smør; dette skal I tage og smøre Vognen i Diævelens Navn og køre med samme Vogn smørt i Diævelens Navn«. »Jøsus Moerlille, skal a de'!« sagde Thomas Siegård, og han tog Hjulene af »Råden« på højre Side af Vognen i Djævelens Navn, og da Thomas Siegård ikke kunde være så hastig, som han skulde, befalede Anne Nielsdatter Bryggerpigen at hjælpe ham. Hun tog så Skåret med Smøret ud af Anne Nielsdatters Hånd, og efter hendes Befaling måtte him smøre Vognen i Djævelens Navn. Da Vognen var smurt, sagde Anne Nielsdatter til Thomas Siegård, at nu skulde han køre i Djævelens Navn og ikke se sig tilbage, men inden han kørte af Gårde, råbte hun på Skytten Conrad Pedersen, at han straks skulde sætte sig på sin Hest og følge med Thomas Siegård og se om nogen kom efter Vognen, og hvis det skete, skulde han skyde deres Rumpe fuld af Hagl. Da Vognen sattes i Bevægelse, spurgte Maren Christensdatter Thomas Siegård: »Hvis Navn kører du i?« »A kører i Djævelens Navn,« sagde Thomas og kørte Østen ud af Gården i Retning ad Kollerup, fulgt af Skytten.

Husholdersken befalede derpå Bryggerpigen og en anden Pige at gå uden for Gården og se, om der kom nogen løbende efter Vognen, men de så intet, og da Thomas og Skytten kom tilbage Nor fra, fra Brøndum, meldte de også, at ingen var kommen til Syne.

Troldkonesmørret havde altså ikke virket som håbet, Heksen, som hindrede Fløden i at blive til Smør, var ikke bleven tvungen til at åbenbare sig og følge Vognen af Gårde, og der berettes intet om, at der i de følgende Tider var mere Held med Kærningen på Ågård.

Havde Anne Nielsdatter således ikke opnået, hvad hun ønskede, så havde hun dog befattet sig med forbudne Ting. Adskillige havde jo været Vidne til, hvad der var foregået på Ågård hin Torsdag efter Påske, og snart kom Sognepræsten i Kettrup Mag. Daniel Johansen-Friedenreich, Provst i V. Han Herred, under Vejr med, at der var foregået noget slemt på Ågård: »med at smøre en Vogn med noget Smør, hvorved Guds Navn[!] til Ugudelighed skal være brugt«.

Den 14de April havde Anne Nielsdatter drevet sine onde Kunster på Ågård, og Lørdagen den 14de Maj holdt Mag. Friedenreich i sine 2 Medhjælperes Nærværelse Forhør i Kettrup Kirke over dem, der den Gang havde været til Stede, og han fandt Sagen så betænkelig, at han udvirkede den Ålborg Stiftsøvrigheds Ordre til Ritmester Benzon om

at rejse Tiltale mod sine Folk, men denne sveg dog ikke sine undergivne, deres Sag var jo i Virkeligheden også hans, og desuden stod han og Friedenreich på en spændt Fod med hinanden. Han Søgte personlig Stiftamtmanden, Kammerherre Reventlow, og vilde undskylde sin Husholderske, og han havde forsåvidt Held med sig, som Bispen efter denne Visit tilrådede Mag. Friedenreich at afslutte Sagen med en offentlig Absolution af Thomas Siegård og med at få de andre implicerede til at give nogen Mulkt til de fattige og ikke gøre for vidtløftig en Handel deraf.

Daniel Friedenreich var imidlertid ikke så fredsommelig anlagt. For sin Samvittigheds Skyld måtte han se Sagen nøjere undersøgt, og han begærede Anne Marie Nielsdatter, Ritmester Benzon og Folkene på Ågård indstævnede for Han Herreders Ting til Afhøring den 25de Juni 1735, men den Dag gav ingen af de indstævnede Møde. Sagen opsattes derpå til 9de Juli, på hvilken Dag de indstævnede undtagen Thomas Siegård indfandt sig eller lod høre fra sig. For Anne Marie Nielsdatter mødte den såre durkdrevne Prokurator Jens Lyngbye af Tisted, og naturligvis havde han straks en Kontrastævning på rede Hånd, men dertil tog Retten intet Hensyn, og Sagen blev fremmet efter Friedenreichs Stævning. Fra Ritmester Benzon fremlagdes et Indlæg, hvor han meddelte, at han forlængst havde tilstillet Stiftsøvrigheden »et Forhør om denne Materie, som giør største Modsigelse mod Hr. Provstens«, og da han endnu ingen Resolutionhavde fået tilbage, protesterede han mod, at Provsten optrådie som Aktor i denne Sag, sålænge han selv ikke som Husbonde havde vægret sig ved at påtale den.

Han kunde dog ikke hindre, at der optoges et Tingsvidne i Sagen den 9de, 23de og 30te Juli, og forgæves excipered[1]) Jens Lyngbye mod en Del af de fremførte Vidner som Anne Nielsdatters Avindsmænd.

Om tidligere Vanskeligheder ved at få Smør berettede Vidnet Maren Christensdatter: »at een Gang kiærnede Anne Nielsdåtter og Vidnet en lang Tid fra Morgenen til over Middag og icke noget Smør kunde bekomme, bad Anne Nielsdatter Vidnet, at hun skulde tage Fløden af Kiærnen, som Vidnet og giorde, da dette var skeet, bad hun Vidnet, at hun skulde giøre en L ... i Kiærnen i Diævelens Navn, hvor-

1) excipere: gøre Indsigelse.

til Vidnet svarede: Ney, det vilde hun icke, befalede derpå Vidnet gå ud, så vilde hun selv giøre en L ... i Kiærnen i Diævelens Navn, så gik Vidnet ud, og strax derpå indkom igien, sagde Anne Nielsdatter til Vidnet: »See der står dend, tag dend nu og bær dend ud«. Derpå Vidnet tog dend i Kiærnen og bar dend, nemlig L, ud og kastede dend af Kiærnen og bar så Kiærnen ind igien, efter at dend var udtøet. Ellers viidste Vidnet icke noget herom meere at vidne, undtagen at hun bekiendte, at hun for nogle Dage siden, efterat hun var stævnet hid til Tinget, måtte qvittere Ågård af den Årsag, at Hr. Ritmester Bentzon havde truet og undsagt hende, at hand skulde lade hende kagstryge og hendis 3 Fingre lade afhugge for den Bekiendelse, hun kiendelse, hun havde giort for Magister Friedenreich denne Sag angående«.

De andre Vidner berettede kun om, hvad der var foregået Torsdag efter Påske og afgav i den Henseende meget vel samstemmende Forklaringer, medens Jens Lyngbye til ingen Nytte excipered, protesterede og Kontrastævning producerede og til Belysning af Forholdet mellem Husholdersken og Pigerne på Ågård påstod, at de havde indgivet hende Rotteskæl[1]) samt vilde have købt Rottekrudt i Viborg.

30te Juli afsluttedes derpå Tingsvidnets Førelse, og Thomas Siegård, der stadig ikke var mødt, blev for sin Udeblivelse idømt Faldsmålsboden på 20 Lod Sølv samt 1 Rdlr. 3 Mk. i Omkostninger, skønt Jens Lyngbye meldte, at han allerede mellem 7de og 8de Juli var undløben fra Ågård. Med denne Undvigelse havde det imidlertid sin egen Sammenhæng. Senere hen beskyldtes i hvert Fald Benzon for at have hjulpet ham af Sted til Norge for at undgå at få ham i Retten som Vidne mod Husholdersken.

Anne Nielsdatter eller, som hun hed med sit fulde Navn, Anne Marie Nielsdatter, var imidlertid ikke tilfreds med, at de i Tingsvidnet rejste Beskyldninger stod uigendrevne, og navnlig var det hende pinligt, at Provst Friedenreich benyttede sig heraf til at nægte hende Adgang til Alterens Sakramente, når hun ikke forinden vilde underkaste sig offentlig Afløsning i Kirken, men det havde hun een Gang tilforn prøvet i Lemvig efter at have sat et uægte Barn i Verden, og det må have været så slemt, at hun, støttet af Ritmesteren, der var en Yn-

1) I Følge en Attest af den tyske Apoteker ved Vajsenhuset i København er Rusgeel »en Art af Rottekrud, hvilket er Mennisken skadelig og efter Proportion i qvantite gandske dødelig«.

der af Processer, førte en årelang Kamp for at nå det Mad at komme til Alterens Sakramente uden publik Absolution.

Hun gik derfor straks angrebsvis til Værks og stævnede Friedenreich, fordi han nægtede hende Adgang til Sakramentet, hvilket Provsten besvarede med hos Stiftamtmand Reventlow at få udvirket en Resolution med Erindring til Herredsfogden »i geistlige Sager sig icke videre at melere, end hannem efter hans kgl. Majts. allernådigste Lov og Forordninger, som en verdslig Dommer han tilkommes, og i Henhold hertil hævdede han, at den verdslige Ret ikke var hans rette Forum. Med Procedure og; Opsættelser gik derpå Tiden fra 12te December 1735 til 4de Februar 1736.

Jens Lyngbye søgte navnlig at bevise, at Vidnerne mod Anne Marie Nielsdatter var hendes Avindsmænd, og til den Ende fremlagde han bl.a. et Tingsvidne af 16de August 1735 fra Hillerslev-Hundborg Herreders Ting, der i hvert Fald vidnede om meget lidt hyggelige Tilstande på Ågård.

Nogle af Folkene derfra kunde berette, at Bryggerpigen Maren Christensdatter og Kokkepigen Anne Jensdatter havde givet Husholdersken Rotskær og forsøgt at få fat i Rottekrudt, da Skytten med Ritmesteren skulde til Viborg Snapsting. Vidnet Karen Holm af Kettrup blev spurgt: »om ikke Maren Christensdatter bad Vidnet at sige til Johan Busk, at han en Aftenstid, når Pigerne kom fra Ladegården med Mælken, vilde passe på ved Ågård at skyde Husholdersken, så som en Hund da ikke skulde gø deraf?« og dertil svarede Vidnet: Jo.

Om Grunden til Fjendskabet oplystes det, at Bryggerpigen, når Anne Marie var ryddet af Vejen »vilde være Husholderske igen i hendes Sted«. Det ser således ud til, at Anne Marie Nielsdatter havde fortrængt hende fra Stillingen som Husholderske for Ritmesteren, der havde været Enkemand siden 1725.

Om Provstens Forhør i Kettrup Kirke var der i Retten fremlagt en Attest fra hans ene Medhjælper, Peder Laursen i Husby, og dens Indhold bekræftedes af den anden, Knud Nielsen af Drostrup. Provsten havde da spurgt: »Om det var sandt de, nemlig Anne Jensdatter og Maren Christensdatter samt Maren Laursdatter, som ved Forhøret vare, at de vilde ved Forgift have forgivet Husholdersken på Ågård. Dertil Kokkerpigen, Anne Jensdatter, svarede: Var kuns Sladder opdigtet af en Dreng, navnlig Oluf. Provsten sagde mere: Der må dog være noget om? Bemeldte Anne Jensdatter svarede atter, at hun engang havde taget noget, lå over Skorstenen, og kom i Øl til Husholdersken, men deraf blev Øllet rødt, så slog hun det i Asken, og Husholdersken fik intet deraf. Provsten spurgte atter, hvad det var, hun da kom i Øllet. Hun sagde, det var Rotskæer, dertil sagde Provsten: Der er vel Forgift derudi, dog ikke, at det kan forgive nogen; derhos Provsten sagde: Sådanne Ting må I ikke gøre, I kunde komme i Straf derfor«.

Efter dette Tingsvidne kunde der ikke være Tvivl om Pigernes Fjendskab mod Husholdersken, men Benzon fo'r hårdere frem mod sin fordums Bryggerpige Maren Christensdatter, der i Slutningen af Juni var undvegen fra Ågård, og som Grund angav, at han havde truet hende med Kagstrygning og trende Fingres Afhugning. Hun var derefter kommen i Tjeneste hos Friedenreichs Kollega, Præsten i Klim, Johan Chr. Harmens. Hende fik Ritmesteren dømt ved Han Herreders Ret den 24de December 1735 til svære Mulkter og Omkostninger og hvad der var det vigtigste: »De ublu, skammelig, ubevislige og løgnagtige Beskyldninger, Hr. Ritmesteren af Maren Christensdatter tillagte, skal ej komme hannem til Prejudice[1]) på velbekendte gode Navn og Rygte eller Æres Forklejnelse i nogen Slags Måde«.

Også Friedenreich havde Benzon samtidig en liden Proces løbende rued, dog kun om Ret til at vande Kreaturer i Hans Christensens Dam i Kettrup, et Stridspunkt, hvis reelle Betydning tilstrækkeligt belyser deres indbyrdes

Medens Ritmesteren og hans Husholderske således bekæmpede deres Fjender ved de verdslige Underretter, havde Friedenreich haft sin Gang hos den høje gejstlige øvrighed. Ålborg Stift havde fået en ny Biskop, nemlig Christopher Mumme, der i sin Ungdom som Hører i Tisted havde lagt en meget hårdhændet Nævenyttighed for Dagen, da det gjaldt de besatte. Han var også parat til at tage alvorligt fat her, og straks efter hans Ankomst til Ålborg fik Provst Friedenreich udvirket, at Henrik Jespersen Kjærulf, Sognepræst i Temmerby, beskikkedes til Sættedomtner, da han ikke selv kunde administrere Provsteretten i denne Sag, og den 21de Januar kunde han fremlægge en Stævning til Anne Marie Nielsdatter fra V. Han Herreds Provsteret. Herredsfoged Severin Brun lod sig dog ikke skræmme heraf, og Jens Lyngbye hsevdede frejdigt, at hans Klient »hverken var Rådgi-

1) Prejudice: Skade.

vere eller Autrix[1]) til dend så vidt udspargerede[2]) Smøren og Kiøren. Dette alleniste er det, som hun ikke nægter, at hun påhorte Maren Smeds og de andres Foranstaltning og icke per force satte sig derimod, men blev så perplæx, at hun lod dem råde sig self«. At Provsten kunde være blevet betænkelig ved Sagen havde Jens Lyngbye ikke noget imod, men: »dend gode Hr. Proust blev for hitzig og på så slett ja meget lumpen Fundament fulminerede[3]) med sine Angivelser hos høje øvrighed«.

Herredsfogden lod sig overbevise af Jens Lyngbyes Argumenter, og idet han støttede sig på de mod Vidnerne rejste Anklager for at være Anne Marie Nielsdatters Avindsmænd, kendte han den 2den Februar 1736 således for Ret: »at Citantinden Anne Marie Nielsdatter bør for alle de udi bemelte Tings-Vidne af Han Herreders Ting de dato 30te Juni 1735 No 1 hende tillagte Beskyldninger, så vel ved Vidnesbyrd som andet tilførte, fri og angerløs i alle Måder at være og samme som ubevislige og usandfærdige icke i nogen Måde at komme Anne Marie Nielsdatter til Prejudice. Imidlertid reserveris ald formodentlig regrese for og til alle vedkommende på lovlig Måde«.

Anne Marie Nielsdatter stod nu som Sejrherre med sin Frifindelsesdom, men kun en verdslig Frifindelse, som lidet nyttede hende for den Provsteret, til hvilken hun allerede var indstævnet, og hvor hendes Sag første Gang havde været for 27de Januar 1736. Den Dag Kl. 10 havde Sættedommeren, Henrik Kjærulf, med sine tvende Assessores sat Retten i Kettrup Kirke, men Jens Lyngbye havde der spillet den høje Ret en ægte Prokuratorstreg, som gjorde hastig Ende på Handlingen og bevirkede, at V. Han Herreds gejstlige Justitsprotokol i Kvart standser med 27de Januar 1736, og en ny i Folio fortsætter den. Herom beretter Protokollen i Kvart, at Prokurator Seig? Jens Lyngbye af Thisted »forend Mand viidere kunde introire[4]) i Hovedtsagen, måtte give denne respective Rætt tilkiende, det hannem ved formeentlig tilforladelig Relation er berættet, at denne her nu brugende Justitz-Protocoll icke skal på sit rætte Sort stemplet Papir i Anledning hans Majestætz Forordning af 23de Januarii 1719 være indrættet, ligesom dend og nu virkelig befindes in 4to, men burde

1) Autrix: Ophav.
2) udspargere: ved Rygtet udbrede.
3) fulminere: rase.
4) introire: indtræde.

været in folio ... Hvorefter da Protocollen ved Eftersiun befandtes indrettet med Papir både foran og sidst af Nr. 8, en half Rixdaler ...

Derpå og i samme Anledning Lyngbye måtte excipere imod Rættens Holdelse og Fremgang i sådan een ulovlig indrættet Justitz-Protocoll«, og han gjorde opmærksom på, at Overtrædelse af den nævnte Forordning medførte Bøder fra 10 til 50 Rigsdaler, og begærede Provsterettens Decision.

Dette uventede Angreb på selve Protokollen kom helt bag på Mag. Friedenreich, og han kunde kun forsvare sig med, at Protokollen i sin nuværende Form var ham overleveret af Provst Mikkel Vogelii Arvinger i Øsløs, hvortil Jens Lyngbye hvæt replicerede, at Mag. Friedenreich ikke kunde undskylde sig med den forrige Provsts Arvinger, »men hand self ved sit Provste-Embedes Tiltrædelse, da hand efter Lovens 2den Bogs 16de Cap. i3de Art. bøør have Forstand på Landsloven, burde at have seet sig bedre for ... og en gammel forhen brugt ulovlig Praxis icke præjudicerer[1]) Lov og Forordninger«, og han måtte »derefter formode Hr. Provsten mulcteret«.

Sættedommeren og hans Assessores var nu ilde stedte, og den fuldkomne Opgivelse og Hjælpeløshed præger deres Ord: »Rætten, som var uviidende om Protocollens Beskaffenhed ... kunde da ey anderledes kiende, end at jo kongl. allernådigste Forordning af dat. 23. Januar 1719 måtte efterleves, og en nye Protocoll på rette Sort stemplet Papir anskaffes, førend Rætten noget udi denne anhændiggiort Sag imellem Mag. Daniel Friedenreich og Anne Nielsdaatter viidere kunde foretage, thi opsættes denne Sag i 3de Ugger, som er til den iyde Februarii førstkommende, at imidlertid en nye Protocoll kand anskaffes«, men Retten nægtede dog at påkende Jens Lyngbyes Påstand at mulktere Provsten.

Denne Opsættelse passede Jens Lyngbye overmåde godt, de gejstlige Dommere var for en Tid sat ud af Spillet, og allerede 4de Februar erhvervede han den tidligere omtalte verdslige Frifindelsesdom.

Friedenreich henvendte sig imidlertid med sin kasserede Protokol til Rentekammeret og blev også for så vidt trøstet, som dette under 3die Marts resolverede, at når Protokollen forsynedes med vedbørligt stemplet Papir, havde det intet mod dens videre Benyttelse at erindre. Det var dog en ringe Trøst, da han nu allerede havde anskaf-

1) prsejudicerer: foregriber.

fet den nye in folio for at have den rede til næste Provsteret den iyde Februar i Kettrup.

Denne Gang vogtede Friedenreich sig for selv at møde, han havde nu anskaffet sig en Procurator, Sr Niels Emmichsen fra Nor Bierre i Gottrup Sogn, som fremlagde de for Anne Marie Nielsdatter så stærkt kompromitterende Tingsvidner af 30te Juli 1735, men Jens Lyngbye angreb nu også deres Udstyrelse med stemplet Papir. Her var større Problemer end Provsteretten i en Hast kunde komme om ved, og »formedelst Natten var ved Hånden og Vejrliget derhos koldt«, opsattes Kendelsen til næste Formiddag Kl. 9.

Næste Dag vandt Jens Lyngbye atter en Sejr over Modparten på det stemplede Papirs Område, og den verdslige Frifindelsesdom brugte han så godt, at Provsteretten som Underret erklærede sig ude af Stand til at give nogen endelig Kendelse i Sagen, men henviste den til Landemødet. Sætteprovsten og hans Assessores var lede og kede af »denne fortrædelige og høyst forargelige Sag, ey at mælde om, at enhver af Rættens Bisiddere haver et Embede, som i disse Fastetider udkræver deres stændige Nærværelse og ey tillader mange Reyser«. Men Provsteretten skulde dog ikke slippe så let fra den Sag.

Ålborg Forårslandemøde 10de April 1736 udsatte ganske vist Sagen, hvilket stod i Forbindelse med, at Friedenreich havde appelleret Frifindelsesdommen til Viborg Landsting, hvor hans Sagfører, Niels Hofman Sevel, fandt Sagens Indhold »så skidenfærdig og skammelig, at jeg undseer mig ved at recitere noget af alle de derudi førte Vidners Udsigende«. Landstinget vilde ej heller have med den at gøre, men henviste 20de September 1736 Sagen til den gejstlige Rets Påkendelse og kendte den indstævnte Dom for uefterrettelig at være.

Det var et slemt Nederlag for Anne Nielsdatter. Henvisningen til gejstlig Ret var ond, og Frifindelsesdommens Omstødelse var værre.

Ved Ålborg Stifts Efterårslandemøde 10de Oktober 1736 kom hendes Sag da atter for, men dog kun med det magre Resultat, at da Sætteprovsten med Assessorer »har henvist Sagen uafhandlet hid til Landemødet efter Dommens Formælding af 18de Febr. 1836, så hen vises samme Sag igen til bemeldte Sætteprovste-Rætt lovlig at behandles og endelig pådømmes«.

Henrik Kjærulf og hans Assessorer måtte altsau igen til at sætte Provsteret i Kettrup Kirke, det blev dog først et godt Stykke ind i det nye År. Den 4de April 1737 Kl. 10 Formiddag mødtes de atter, det

var netop to År siden den forargelige Begivenhed havde fundet Sted på Ågård.

Anne Marie var nu ikke mere der, hun opholdt sig på Ritmester Benzons Gård, Hegnet i Salling (han havde nemlig i 1737 solgt Ågård), en Bopælsændring, som viste sig at medføre adskillige Fordele. Hun kom væk fra Forfølgeren Friedenreich til en anden Sognepræst af et mindre hårdt Metal og muligt til andre Dommere, og skulde hendes Sag endelig for i Ålborg Stift, gav Afstanden Lejlighed til prokuratoriske Rævestreger.

I V. Han Herreds Provsteret, Torsdagen den 4de April Kl. 10, mødte Ladefogden fra Hegnet, Niels Jensen, for Anne Marie og meddelte, at hun agtede at appellere Landstingets Dom af 1736 20de September og hævde der at hun ikke kunde inddrages under gejstlig Ret, da verdslig Ret var hendes rette Værneting. I hvert Fald måtte han protestere mod V. Han Herreds Provsteret, da hun jo nu boede i Salling. Retten tog dog ikke Hensyn til disse Protester, den havde jo Landemødets Ordre om at felde en endelig Dom. Ikke desto mindre gik der endnu et Par Måneder med forskellige Opsættelser. Det var lykkedes Anne Marie at undgå at få en Forelæggelse[1]) forkyndt i rette Tid, og Benzon attesterede, at hendes Dokumenter var oversendte til København, medens Friedenreich erklærede: »at det siunes nok, som Anne Nielsdatter finder Behag udi at drille en Herrens Tjenneret som på sit Embeds Vegne søger hendes Siæls Frelser og han fremlagde desuden den verdslige Frifindelsesdom med den ondskabsfulde Bemærkning: »at der af hendes formeente Befrielses-Documenter kunde sees og påskiennes, hvor vidt samme er at regardere[2])«, og han påstod, at hun burde at lide efter Lovens pag. 237, 240,. 864, d.v.s. stå åbenbar Skrifte for sin Forseelse og give 2000 Lod Sølv til næste Hospital. Pag. 864 drejer sig om Medvidere i Trolddomskunster, men det Ord Trolddom nævnes dog ikke af Provsten, og Anne Maries Anklagere synes helt at have undset sig ved at anklage hende for Trolddom, der tales stadig kun om forargelig og gudsbespottelig Overtro.

1737 13de Juni Kl. 2 slet fældede da Provsteretten i Kettrup Kirke en endelig Dom, der gik ud på, at Anne Marie »har været Hofvedtmand, Anstiftere, Begyndere og Fuldfeirere af denne høyest ugude-

1) Forelæggelse: gentagen Stævning.
2) regardere: agte på.

lige og gudsfornægtende Passage, thi tilkiendes hun: Anne Nielsdaatter, nu Huusholderske på Heignet i Salling, hermed, at hun bør offentlig afbede den allerhøyeste Gud og hans Meenighed sådan sin grove Synd og givne Forargelse og til den Ende stå åbenbare Skrifte udi Kiettrup Kirke ifølge af Lovens pagina 237 art. 18 item pag. 240 art. 25 og pag. 243 art. 29 og endelig pag. 864 art. 13. (Dend verslige Rætt sin Tiltale mod hende forbeholden) og det inden 4re Ugger efter denne Dombs Forkyndelse, imidlertid hun bør indfinde sig hos sin Sognepræst Mag. Daniel Friedenreich og Degnen udi Kiettrup til Underviisning og Overhør, da noksom skiønnis, at hun må være særdeles vankundig og liidet eller intet forståe af sin Dåbes Pagt og Christendomb«. Hun skulde desuden betale Friedenreich 16 Rdlr. i Procesomkostninger og 8 Rdlr. til Kettrup Sogns fattige samt en Bøde til Justitskassen, eftersom »hun kand agtes som temere litigans[1]), da hun alleene af en forblindet Modtvillighed imod ald Beviislighed og ald Advarsel uagtet er bleven ved sine Udfiugter og Procedurer nu på 3die År«.

Nu havde den gode Provsteret fået afsagt en endelig Dom, men først godt 3 Måneder efter, den 24de September, lykkedes det at få den forkyndt for Anne Marie på Hegnet, og hun var ikke til Sinds at lade det bero ved den. Hun appellerede til Ålborg Landemøde.

Dette Landemøde holdtes den 4de Juni 1738 og sluttede »hymnis et precibus«, ræd Salmer og Bønner, men hvad, som ikke sluttedes, var Anne Maries Sag. Landemødet måtte nemlig bekvemme sig til at kende Provsterettens Dom for »uefterrettelig at være« og indtil videre stille Sagen i Bero, thi i Mellemtiden var det lykkedes for hende at få den Landstingsdom af 1736 20de September, hvorved hendes Sag var bleven henvist til den gejstlige Ret, omstødt ved en Højesterets Dom af 21de Marts 1738, der pålagde Landsdommerne igen på egen Bekostning endelig og forsvarlig at kende og domme i Sagen, og »pro meliore informatione«[2]), skulde hver af de voterende Landsdommere betale 10 Rdlr. til Justitskassen.

Det var en Sejr, Anne Marie her havde vundet, hendes . Sag var nu atter fravristet de gejstlige Domstole og henvist til Landsdommerne, som dog blot ikke kunde antages at være blevet synderlig blidere

1) temere litigans: den som fører unødig Trætte.
2) pro meliore informations for bedre Underretning, ifølge Baden: Dansk juridisk Ordbog: en »for Ugidenhed bestemt Mulct«.

stemte mod hende efter den Højesterets Dom.

Proceduren for Landstinget blev overordentlig vidtløftig og med Opsasttelser på Grund af Sne, hårdt Vejrlig og andre Årsager, som Kontrastævninger, stod Sagen på fra December 1739 til 21de Septbr. 1740. Anne Maries Prokurator var en af Datidens dygtigste, nemlig Matthias Bruun, og for Modparten mødte Sr Fædder, der naturligvis fremlagde alle de tidligere Domme, der er gået hende imod, og drillede Bruun ved at benævne Anne Marie »hans Smør-Principallesse« og tale overlegent om, at han »så vitløftig har udbreed til hans principallesses prætenderende Uskyldigheds Legitimation og påståede Erstatning for de hende under Sagen tillagde Beskyldninger og tilføyede Fornermelser«. Bruun havde nemlig fremlagt en Række Skudsmål og Udtalelser om Anne Marie fra Præster og andre om, hvor flittigt og upåklageligt, sommeligt og skikkeligt hun i alle Måder havde forholdt sig.

Det hjalp dog ikke overfor de strænge Landsdommerer som den 21de September 1740 afsagde den Dom: »Som da Anne Marie Nielsdaatter er øyensiunlig overbeviist at være skyldig ja Årsag til dend superstitieuse og forargelig Gierning, da hun burde at have afvendt sligt, om hun icke self havde foranstaltet det eller overværendes, så bør hun til velfortiendte Straf og andre til Afskye ifølge Lovens pag. 864 art. 13 at stå åbenbare Skrifte udi Kiettrup Kiercke, i hvilken Sogn Gierningen er forøvet, og afbede sin begangne Forargelse for Menigheden og bøde til Wiborg Hospital, som det nærmeste Hospital, 15 Rdlr. og til Justitz-Cassen 15 Rdlr., alt inden 15 Dage efter denne Doms lovlig Forkyndelse, under Lovens videre Tvang, så og strax at betale efter kgl. allernådigste Rescript til Wiborg Domhuses Reparation til Omkostning og Mulct 10 Rdlr.«.

Denne Landstingsdom var ikke mildere end V. Han Herreds Provsterets. Den åbenbare Afløsning var atter det uomgængelige Vilkår for Adgangen til Alterens. Sakramente, altså kunde Anne Marie Nielsdatter ikke erklære sig tilfreds med denne Dom. Højesteret måtte nu for anden Gang ulejliges med denne Sag.

For Højesteret påstod hun sig frifunden for Straf og Mulkter og krævede »at nyde tilstrækkelig Satisfaction og Processens Omkostning«. Hun havde også ladet Friedenreich stævne, men da Domsakten på dette Sted er defekt, kan det ikke ses, hvad Stævningen gik ud på, men rimeligvis har det været for Satisfaktion og Procesom-

kostninger.

For at virke for sin Sag drog hun selv fra Hegnet til København, udstyret med Benzons allervarmeste Anbefalinger, og til Sagfører havde hun ingen ringere end Generalfiskal Fr. Smit. - Benzon, som vist nok interesserede sig mere for sin Husholderske, end han som Husbond behøvede, havde skrevet et stort Indlæg, dateret Hegnetgård den 9de Marts 1741, hvor han beklagede sig over, at Provst Friedenreich næsten overalt havde efterstræbt hans Folk, mens han boede på Ågård: »Jeg selv hafde ikke bedre Skiebne, men jeg måtte see så stor Fattelse på Kiærlighed og Venskab og så stor Overflødighed på Trætte og Ueenighed hos bemeldte Magister Friedenreich mod mig, at jeg nødtvungen for at evitere Guds Fortørnelse ved Uforligelighed måtte giøre allerunderdanigst Ansogning hos Deres Mayts. hoysalige Herre Fader høylovlige Ihukommelse Kong Friederich den Fierde om Frihed at communicere hos en anden Præst, som og allernådigst blev mig meddelt«, og han påstod, at Friedenreich, for at chikanere ham og svale sin Vrede imod ham, havde kastet sig over den ulykkelige Anne Marie Nielsdatter, der nu havde fortæret sine få Midler og var kommen i Gæld.

1741 16de Maj blev der fældet den Dom, at Magister Daniel Friedenreich ganske frifandtes for Anna Marie Nielsdatters ubeføjede Tiltale »og bør Stedets øvrighed ved Landfiscalen efter lovlig Omgang lade hænde Dom over hendes forøvede Ugudelighed og Dårskab, og til Jnstitskassen skulde han betale 5 Rdlr.

Efter at Sagen nu to Gange havde været for Herredsting, Landsting og Højesteret og to Gange for Provsteret og Landemøde, og efter at seks År var forløbne, siden den forargelige Smøren og Køren fandt Sted, var Anne Marie altså lige vidt, men hun stod nu atter overfor en verdslig Underret og tilmed en, som ikke tidligere havde haft med hendes Sag at gøre, så der kunde måske dog alligevel være Håb for hende.

Det var en artig Samling Akter, Herredsfoged Peder Dorschasus over Salling Herred fik at gennempløje, og først i 1743 kom Sagen for.

I Mellemtiden havde Benzon, nu Major i Kavalleriet, indgivet Ansøgning om, at Processen måtte ophæves og Anne Marie få Tilladelse til Altergang efter hemmeligt Skriftemål, men efter at Ålborg Stiftsøvrighed (nu Stiftamtmand Iver Holck og Biskop Broder Broerson) havde erklæret sig derimod, fik Stiftamtmanden i Viborg, Güldencrone, ved en kongelig Befaling af 1742 29de Juni Ordre til at lade hende tiltale.

Da Mathias Bruun var suspenderet fra Landfiskalembedet fra 6te Oktober 1741 til 11te Oktober 1743, blev Prokurator Hans Rafn i Viborg beordret til at optæsde som Aktor, medens Ridefogden fra Junget, Lauritz Møller, var Anne Maries Defensor.

Synderligt nyt kunde der naturligvis ikke fremføres i Sagen, både Aktor og Defensor havde jo hver et helt Arsenal af henholdsvis ugunstige og gunstige Domme at beråbe sig på, men Benzons Interesse for hans anklagede Veninde var usvækket.

Da hun i 1741 skulde til København for at tale sin Sag, havde han udstedt et Pas for hende, hvor han priste hendes ufortrødne Vindskibelighed og i høje Toner, og dette blev nu fremlagt i Retten, desuden klagede han som sædvanlig over Friedenreichs onde Sindelag mod ham og hans, at han vilde »blamere mit Huus og beskiemme en troe Tjennerinde«. Imod den igen her opdukkende Beskyldning, at han selv skulde have givet Kudsken Thomas Siegård Rejsepas, forsvarer han sig mere energisk end overbevisende: »Jeg gidder snart ikke rørt noget om dend Beskyldning, mig er påkast om, at jeg skulde have givet Thomas Siegård Pas, på det han ikke skulde vidne, thi jeg holder mig det uanstændigt imod så usandferdig en Ting vidtløftig at skrive«.

Ved denne Lejlighed blev også ældre Skudsmål for Anne Marie fremlagte. Hun havde fra 1717 til Påske 1718 tjent Amtmand Jørgen Lund på Lintrup, 1718 til 1720 havde hun været Kokkepige hos C. Møinichen i Viborg, 1720 til 1721 havde hun opholdt sig hos sin gamle Moder i Ramme, 1721 til 1722 havde hun været Fadeburspige på Ågård, og da afgik hun fra Sognet med følgende Skudsmål, udstedt af Friedenreich: »Ovenmeldte Pige. Anne Nielsdaatter, kand på andre Stæder annammes til de forordnede Sallighedsmidler, som hun her sig christelig har forholden. Lidet anede han den Gang, i hvilke Fortrædeligheder hans egen Nidkærhed og samme Kvindes Higen efter de forordnede Salighedsmidler senere skulde sætte ham. Efter sit første Ophold på Ågård havde Anne Marie været Fadeburspige 1722-23 på Estvadgård og 1723-25 på Trudsholm. I Forhold til Tidens Lejlighed havde denne Fadeburspige set sig godt om, inden hun blev Benzons Husholderske.

Overfor sin Dommer ved Salling Herreders Ret påstod hun, at

hun var »ganske fri for den hele Handel, hvilket jeg herved ... med min Saligheds Ed inden Retten med en god Samvittighed kand og vil bekræfte, om det mig må tillades, hvilket jeg dog håber, på det, at Verden kand se mm Uskyldighed; ... og overlader så Resten til Gud, som best kiender alle Ting, hvem jeg ved, der ser og har set min Bedrøvelse og store Forfølgelse«.

Aktor bestred naturligvis hendes Ret til en sådan Benægtelsesed, og Dommeren gav ham Medhold, men iøvrigt Var han, ligesom den første Herredsfoged, der havde denne Sag til Behandling, ikke opsat på at lade Retfærdighedens Sværd med al dets Tynge falde på den anklagede, og efter 5 Måneders Procedure afsagde Peder Dorschasus den 23de September 1743 en Dom, hvis Motivering mere ligner en Defensors Indheg end en upartisk Dommers Betragtninger: »Men når det som derimod herunder Anne Marie Nielsdaatter til Forsvar er fremført og fremlagt med nøjeste Agtsomhed betragtes, bliver Actors fornemmeste Vidner under forberørt Tingsvidne af mindre Kraft, end han sig selv ventelig har forestillet, thi 1ste Vidne Maren Christensdaatter haver såvel ved hendes Bekendelse for Præsten og hans Medhjælpere i Kjettrup Kirke som og ved hendes aflagte edelige Vidne til Tinget tilstået, at hun selv var i Gerningen med og både først og sidst var ved og med ikke alene at hjælpe med Håndgærning, men med uddelt Ordre til Køresvenden, så hun mest graverer sig selv og desårsage ej i så betydelig en Sag kan anses for et lovfast og trofast Vidne imod Anne Marie Nielsdaatter, vide Loven Pag. no Art. iyde, men alene som en Beskyldere. - 2det Vidne, Anne Jensdatter, bekender og vidner alene om en Samtale, Anne Marie Nielsdaatter skal have haft med hendes Husbonde i Køkkenet, hvilket ikke af andre og flere bekræftes, derfor som eenlig ej kan anses som Vidne, vide Loven Pag. 103 Art. 1ste. 3die Vidne Cathrine Marie, Christen Smeds Kone, fra Holmen er Moder til 1ste Vidne Maren Christensdatter og derfor mistænkelig som vildig Vidne, vide Loven Pag. no Art. 16. 4de Vidne, Maren Laursdatter; når Tingsvidnet, som her under er fremlagt fra Hillerslev Hundborg Herreders Ting udstedt d. 16 Augusti 1735 og de 2de producerede Attester fra Christen Christensen Stag og Niels Jensen Ladefoged udgivet, tages under øjesyn, findes deraf klarlig med ensstemmende Vidner lovlig bevist, at sidst bemeldte 4de Vidne, Maren Laursdatter såvel som 1ste og 2det Vidne Maren Christensdaatter og Anne Jensdaatter haver været ilde intentioneret

imod Husholderske Anne Marie Nielsdaatter og til Dels haver haft det ugudelig Forsæt at ombringe hende og til Dels bestæde hende, hvilket deres egen Bekendelse til Provsten ved Forhøret i Kjettrup Kirke efter Medhjælpernes aflagte Vidne stadfæster, og at Skytten Conrad Pedersen og Kudsken Niels Froe som 6te og 7de Vidne imod Anne Marie Nielsdatter har haft Kundskab om disse sammenrottede Kvinders onde Forsæt imod Anne Maries Nielsdatter, foruden det i Tide at åbenbare, der omgorde selv Bekendelse ved deres aflagte Vidne for Retten på Hillerslev Hundborg Herreders Ting, så det billig må agtes noget betænkelig at antage noget for troværdigt af, hvis nogen af forbemeldte Vidner haver udsagt om Anne Marie Nielsdaatter hende til Præjudice, helst det så kendelig kan erfares, at de alle har været hendes Efterstræbere dels med Råd og Gerning og dels med Videnskab om Efterstræbelse, foruden det at åbenbare, endskønt det strækkede sig til hendes Liv, desårsage alle med Rette må bære Navn af Avindsmænd. Hvorvidt deres Vidne i så Fald kan anses, viser Loven Pag. 109 Art. 15de. Thomas Siegård som Køresvend ved den ugudelig Kørsel haver vel ved Forhøret i Kjettrup Kirke giort Bekendelse på sig selv og såvel som de andre beskyldt Husholdersken at have været Stiftere til den foretagne Kørsel og Smøren, men derefter blev usynlig og bortrømt, da han til Tinge var indkaldet sin Bekendelse ved Ed at bekræfte, så der på hans Udsagn ikke noget kan reflecteres. Vel foregiver Actor i sit Indlæg, dog denne Sag uvedkommende, at Hr. Majoren skal have meddelt ham Pas, men da ingen lovskikket Bevis derom er fremkommen, henfalder den Beskyldning af sig selv. De øvrige Vidner såsom Gertrud Christensdaatter, Christen Stad, Niels Jensen, Fogden Monsr Hvid og Niels Skrædder, de 3de første heraf stadfester ved Ed aldeles intet at vide til Sagens Oplysning, men de 2de sidste gør Forklaring, at de til Dels så og tit Dels hørte det passerede med Vognens Smøren og Køren, dog ej at Husholdersken enten med Håndgerning eller Befaling tog nogen Del derudi, men at Maren Christensdaatter var den, som fremførte Ordene og Ordren til Anstalten, så og selv hjalp til Værkets Fuldbyrdelse med Håndgerning og således kan det ikke udfindes, at Husholderske Anne Marie Nielsdaatter med så lovskikket Vidner og Beviser, som i så betydelig en Sag udfordres, er overtydet, at hun i denne skammelige og ugudelige Gernings Foretagelse har taget nogen Part enten med Gerning eller Befaling, hvilket han endog med Eds Tilbud såvel for under Sagen

som og nu her for Retten har benægtet. Ikke desmindre så er det så kendelig som klart både af Omstændighederne, de eragtede upartiske Vidners Forklaring og Anne Marie Nielsdaatters egen Tilståelse, at hun var overværende og ved, medens de andre smurte og udkørte Vognen på ommeldte utilbørlig Måde, og da hun som et anseligere Menneske på Gården end de andre gemene Tjenestefolk ej bevislig satte sig imod sådan ugudelig og skammelig Gerning ved at give Husbonden det til Kende, som det kunde forekommet, kan hun ikke være uden Mistanke jo at have haft Villie til Gerningens Fuldbyrdigelse, desårsage hun og ikke aldeles kan kendes uskyldig for Forseelse at have begået ved denne Handel, dog ingenlunde at agtes som Gerningens Forøvere eller Befalere, men alene som den, der ventelig af Enfoldighed og Dårskab eller af Frygt for rette Gerningsmænd ikke som overværende ved sådan utilbørlig Gernings Fuldbyrdelse har sat sig derimod og hindret dets Fremgang.

For sådan Forseelse Anne Marie Nielsdaatter kendes pligtig at betale til Viborg Hospital, som herved nærmeste,. 8 Rdlr. og ligeså meget til Justitskassen så og til Actor Prokurator Raun for hans her under hafte Møje og anvendte Bekostning 16 Rdl. inden 15 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse eller derfor at lide Tvang efter Loven. For det øvrige bør Anne Marie Nielsdaatter for hendes Beskylderes Påsagn aldeles fri at være«.

Efter 8 Års Kamp havde Anne Marie opnået at få en Dom, der, selv om den ikke var smigrende for hende, dog kunde tåles, da den offentlige Afløsning nu ikke var sat som Betingelse for Adgang til Alterens Sakramente, og det var for hende Hovedpunktet.

Rafn har derimod næppe været helt tilfreds med denne Dom, han henvendte sig til Stiftamtmand Güldencrone og spurgte, om Sagen skulde appelleres, men der synes at have været mest Stemning for at få den Sag endelig ud af Verden, og 1744 3die Januar udgik der et kongeligt Reskript til Stiftamtmanden om, at det skulde forblive ved den afsagte Dom, såfrernt Anne Marie Nielsdatter ikke selv forlangte den appelleret, men det vogtede hun sig vel for. Derimod sendte hun sin Sognepræst Hr.: Jacob Morsing i Durup en Udskrift af Dommen bekræftet af »F. R. de Benzon« med egen Hånd, Majoren har sikkert med største Glæde underskrevet dette Vidnesbyrd om hans gamle Fjende Friedenreichs Nederlag, som ikke fik at skue Anne Marie

Nielsdatter som bodfærdig Synderinde på Kirkegulvet i Kettrup,

Domsudskriften var dog heller ikke tilstrækkeligt fyldestgørende for Jakob Morsing, og skønt hun »med Gråd og Bøn« overhængte ham om at tage hende til Alters, vovede han dog ikke at indlade sig derpå, men skrev et langt Brev til Biskop Andreas Wøldike om Sagen og udbad sig »hans vetedle Højærværdigheds gode Betænkning og behagelige Resolution«. Hr. Jakob var betænkelig: »Jeg kand icke nægte, jeg jo ved en og anden Samtale med hende om hendes Saligheds Sag har (for så vidt jeg som et Menniske kand see) fundet Bodfærdighed hos hende, men om dend tillige med hendes Længsel efter det højsalige Alterens Sacramente har det reene og rette øjemærke, er Gud alleene bekient, dog håber jeg det, heist siden hun i min Tid her ved Meenighedeme har været en meget flittig Ordets Tilhørere og derved (som jeg ved Undersøgning har fundet) samlet sig nogen leedis Kundskab i de guddommelige Sandheder. Herren i Nåde redde hendes dyrekiøbte Siæl«.

Bispen i Viborg turde heller ikke sige det sidste Ord i denne Sag, men indstillede den til Kongens Resolution og 22de Maj 1744 kom Svaret med den Ordre, at Bispen »den Anstalt giør, at bemeldte Anne Marie Nielsdatter til lønlig Skriftemål vorder antagen. Dermed sker vor Villie«. Christian R.

Efter at Danmarks Riges enevældige Monark således havde yttret sin Villie, må det antages. at Anne Marie Nielsdatter har nået Målet for sin Stræben, i hvert Fald gav Bispen i Viborg den 3die Juli s.A. Jacob Morsing den Ordre, at hun »efter foregående gudelig og alvorlig Bereedelse« kunde antages til lønligt Skriftemål samt Altergang med andre Menighedens Lemmer. Derefter tier Historien om hende, men trods de mange Års Processer og Salling Herredsfogeds Dom er det endnu en Gåde, om hun var skyldig eller uskyldig. For hendes Uskyldighed taler hendes hårdnakkede Kamp gennem de mange År, men for hendes Brøde taler Vidnernes Udsagn. Ganske vist var de utvivlsomt hendes Avindsmænd, men det udelukker ikke, at de har talt Sandhed. De Replikker, de referere, er af den Art, at de vanskeligt kan være opdigteds, og de maler hele Tildragelsen med et sådant Liv, at man må tro, at de giver det bedste Billede af, hvad der foregik på Ågård hin Torsdag efter Påske Helligdage i Året 1735. -

Anne Marie Nielsdatters trofaste Ven Frantz Rantzau Benzon solgte Hegnet i 1754, og han endte sine Dage som Oberstlieutenant den

3die Januar Året efter. Han døde i sin Gård på Mogensgade i Viborg og hos ham var kun en Tjener og en Pige, men om den Pige hed Anne Marie fortæller Skifteprotokollen ikke.

Kilderne til denne Beretning findes alle i Landsarkivet i Viborg. Vigtigst er en tyk Samling Domsakter i Sagen, som fandtes i Lysgård Hids Herreders Arkiv, hvor den dog ikke oprindelig kan have hørt hjemme.

Som de fleste af Arkivalierne fra dette Herredsarkiv, er også denne Samling Akter ilde medhandlet af Fugt og derfor på sine Steder vanskelig at læse, første Blad er kun delvis i Behold og Slutningen mangler. Derfor er overalt, hvor det var muligt, de originale Retsprotokoller brugte i Stedet for Akterne. Dette kunde dog ikke lade sig gøre ved Salling Herreders Ret, da de ældre Justitsprotokoller her mangler, og der var således Fare for, at Historien måtte undvære den afsluttende Underretsdom, men heldigvis fandt Forfatteren Jeppe Åkjær tilfældigt den af Benzon bekræftede Genpart af Dommen som Bilag til en Skrivelse til Bispen i Viborg fra Præsten i Durup.

I øvrigt er kun benyttet Amts- og Bispearkivernes Kopibøger og Samlinger af Reskripter, hvor det gjordes Behov.